

Из «Култура и ценност» Лудвиг Витгенщайн

<notabene-bg.org/read.php?id=41>

В настоящия и в следващи броеве на Notabene представяме част от афоризмите на Витгенщайн от втория период на неговото развитие, подбрани и издадени в книгата Ludwig Wittgenstein, Culture and Value, ed. by Georg Henrik von Wright in collaboration with Heikki Nyman, The University of Chicago Press, 1984 (1977, 1980). Преводът от английски е на Камен Лозев, но е редактиран и сравнен с немския оригинал от Лазар Копринаров. В този брой представяме афоризми от 1929, 1930 и 1931 година. Номерацията им е съгласно посоченото двуезично издание.

1e 1929

Собственият ми начин на философстване ми изглежда все още и все така нов и затова трябва често да се повтарям. За едно друго поколение той ще се превърне в плът и кръв и то ще възприема повторенията като нещо отегчително. Аз ги намирам за необходими

Добре е, че не (се оставям)си позволявам да ми въздействат.

Доброто сравнение освежава интелекта.

2e

Една нова дума е като свежо семе, посято в почвата на дискусиата.

С моята пълна философска раница мога само бавно да изкачвам планината на математиката.

3e

Когато нещо е добро, то е също божествено. Може да звучи ексцентрично, но това обобщава етиката ми. Само нещо свръхестествено може да изрази Свръхестественото.

Не можеш да водиш хората към доброто; можеш само да ги заведеш до едно или друго място. Доброто е извън пространството на фактите.

1930

Казах неотдавна на Арвид, с когото гледахме някакъв много стар филм: един сегашен филм се отнася към стария, както днешен автомобил спрямо друг от преди 25 години. Изглежда също толкова смешен и непохватен, усъвършенстването на киното съответства на техническо усъвършенстване, както при автомобила. Не съответства на усъвършенстването - ако можем да го наречем така - на един художествен стил. Съвсем сходно би трябвало да бъде и в модерната танцова музика. Един джаз-танц би трябвало да бъде усъвършенстван, както един филм. Онова, което отличава всичките тези развития от ставането на един *стил*, е неучастието на духа.

Веднъж казах, може би с право: По-ранната култура ще се превърне в купища отломки и най-накрая в купища пепел, но духовете ще витаят над пепелта.

Днес разликата между добрия и лошия архитект е, че лошият се поддава на всяко изкушение, а добрият му противостои.

4e

Ако някой вярва, че е намерил решение на проблема на живота, и си казва, че отсега всичко е доста лесно, ще трябва да размисли, като си припомни, че е имало време, когато това „решение“ не е било намерено; но и в *това* време е трябвало да може да се живее, и разгледано така, намереното решение изглежда случайно. Същото ни се случва и при логиката. Ако би имало „решение“ на проблемите на логиката (философията), ще трябва да си даваме сметка, че някога те не са били решени (но и тогава хората са могли да живеят и мислят.

6-7e

Към един предговор

Тази книга е написана за онези, които симпатизират на духа, в който е написана. Това според мен не е духът на главното течение на европейската и американската цивилизация. Духът на тази цивилизация, намерил израз в индустрията, архитектурата, музиката, фашизма и социализма на нашето време, е чужд и противен на автора. Това не е ценностно съждение. Вярно е, че авторът не приема онова, което днес минава за архитектура като архитектура и подхожда към онова, което се нарича модерна музика, с най-голямо подозрение (макар и без да разбира нейния език) за човечеството. Защото във времена като тези истински силните характери просто оставят настрана изкуството и се обръщат към други неща и по такъв начин стойността на индивидуалния човек намира израз. Разбира се, не по начина, по който това би станало във времето на висока култура. Културата е като една голяма организация, която определя място на всеки от своите членове, където той може да работи в духа на цялото, а неговата сила може да се измерва с голяма справедливост в зависимост от приноса му към смисъла на цялото. В безкултурна епоха, от друга страна, силите са фрагментирани и способностите на индивида се използват за преодоляване на противодействащите сили и за преодоляване на съпротивата при триенето. Това не се показва в разстоянията, които изминава, а може би само в топлината, която отделя при преодоляването на триенето. Енергията обаче все пак е енергия и макар че зрелището, което нашата епоха си позволява, не е създаването на една велика творба на културата с приносите на най-добрите хора към една и съща цел, а по-скоро невзрачното зрелище на тълпата, най-добрите членове на която работят за чисто частни цели, все пак не трябва да забравяме, че зрелището не е от значение.

Ето защо съм наясно, че изчезването на една култура не показва изчезването на човешката ценност, а просто на определени средства за изразяването на тази ценност. Остава обаче фактът, че не симпатизирам на течението на европейската цивилизация и не разбирам нейните цели, ако има такива. Затова наистина пиша за приятели, пръснати по ъглите на земното кълбо.

Все ми е едно дали типичният западен учен ме разбира или цени, защото той във всеки случай не разбира духът, в който пиша. Нашата цивилизация се характеризира от думата „прогрес“. Прогресът е по-скоро нейната форма, отколкото осъществяването на прогреса да е една от нейните черти. По типичен начин тя е типично конструктивистка. Нейната дейност е в това да конструира едно все по-сложно произведение. И дори яснотата се търси само като средство за тази цел, а не като цел сама по себе си. За мен, обратно, яснотата, прозрачността е ценност сама по себе си.

Не се интересувам от конструирането на сграда, а по-скоро от ясен поглед върху основите на възможни сгради.

Ето защо аз не се стремя към същата цел като тази на учените и начинът ми на мислене е различен от техния.

7e

Всяко изречение, което пиша, има предвид Цялото, т.е. все същото и затова тези изречения са като аспекти на един предмет, видян от различни ъгли.

Бих могъл да кажа: ако до мястото, където искам да бъда, може да се стигне само с помощта на стълба, бих се отказал от опита да ида там. Защото мястото, което действително трябва да стигна, е място, на което вече трябва да съм сега.

Всичко, което бих стигнал чрез катерене по стълба, не ме интересува.

Първото движение свързва мислите една с друга в последователност, друго (другото) поддържа насоката към едно и също място.

Едното движение е конструктивно и събира камък по камък, другото подхваща все едно и същото.

8e

Голямо изкушение е да се опитваш да направиш духа експлицитен.

Когато не знам как да започна една книга, то е, защото още нещо е неясно. Защото аз бих искал да започвам с началата на философията, с написаните и изказани изречения, с онези уж книги. И тук се натъкваме на трудността на „всичко тече“. А може би тъкмо с нея трябва изобщо да започваме.

Ако някой просто е изпреварил времето си, един ден то ще го настигне.

9e 1931

Няма трагичност в този свят (моя), а с това и целият онзи безкрай, който поражда трагичността (като резултат).

Така е, сякаш всичко е разтворимо в етера на света; не съществуват твърди повърхности.

Това означава, че твърдостта и конфликтът не стават нещо възвишено, а *дефект*.

10e

Талантът е извор, от който непрестанно тече свежа вода. Но този извор губи ценността си, ако не се използва правилно.

11e

Решението на философските проблеми е сравнимо с дара в приказките, който във вълшебния дворец изглежда вълшебен, а когато се изнесе навън и се разгледа на дневна светлина, не е нищо, освен обикновен къс желязо (или нещо подобно).

12

Мислителят много прилича на чертожника, чиято цел е да представи всички взаимовръзки между нещата.

13e

Какво чувство бихме имали, ако не бяхме чували да се говори за Христос?

Бихме ли имали усещането за тъма и самота?

Дали го нямаме само в онази степен, в която едно дете го няма, когато знае, че някой е с него в стаята?

Религия като лудост е лудост от нерелигиозност.

14e

Четейки Сократовите диалози, човек е обзет от чувството: каква безобразна загуба на време! Какъв е смисълът на тези доводи, които нищо не доказват и нищо не изясняват?

15e

Хората непрестанно повтарят, че в действителност философията не прогресира, че все още се занимаваме със същите философски проблеми като гърците. Обаче хората, които казват това, не разбират защо трябва да е така. Причината е, че нашият език е останал същия и продължава да ни изкушава да задаваме същите въпроси. Докато все още има глагол „да бъдеш“, който изглежда функционира като „да ям“ и „да пия“, докато все още имаме прилагателни „идентичен“, „верен“, „неверен“, „възможен“, докато продължаваме да говорим за реката на времето, за протежението на пространството и пр. и пр., хората ще продължават да се препъват в същите озадачаващи трудности и ще откриват, че се взират в нещо, което никое обяснение, изглежда, не е в състояние да изясни.

И нещо повече, това задоволява копнежа по трансцендентното, защото доколкото хората мислят, че могат да схванат „границите на човешкото разбиране“, те, естествено, вярват, че могат да проникнат отвъд тях.

Аз чета: „... Философите не са по-близо до смисъла на „Реалността“ от Платон...“ Колко странна ситуация. Не е ли удивително, че Платон е могъл да стигне толкова далеч! Или че ние не можем да стигнем по-далеч! Дали причината е, че е бил толкова умен?

Творбите на великите майстори са слънца, които изгряват и залязват около нас. Ще дойде времето на всяка велика творба, която сега е залязла, да се издигне отново.

16e

Може би онова, което е неизразимо (което намирам за мистериозно и не съм в състояние да изразя), е основата, благодарение на която всичко, което бих могъл да изразя, получава своя смисъл.

Работата във философията - като работата в архитектурата в много отношения - в действителност е повече работа върху себе си. Върху твоето собствено тълкуване. Върху собствения ти начин да виждаш нещата. (И онова, което човек очаква от тях.)

Философът лесно стига до състоянието на неумелия началник, който вместо да върши *своята* работа и просто да наблюдава служителите си, за да се увери, че правилно вършат своята работа, се нагърбва с тяхната работа, докато един ден открие, че е претоварен с работата на други хора, а неговите служители гледат от страни и го критикуват.

17e

Аз действително мисля с перото, защото често главата ми нищо не знае за онова, което ръката пише.

Философите често се държат като малки деца, които наслуки драскат знаци върху листовце хартия и след това питат възрастните: „Какво е това?“ - Случаят е следният: възрастният няколкократно прави рисунки за детето и казва: „това е човек“, „това е къща“ и пр. А след това детето също прави някакви знаци и пита: „тогава *това* какво е?“

Любопитна аналогия може да се базира върху факта, че дори най-големият телескоп трябва да има отвор не по-голям от човешко око.

Толстой: значението (важността) на едно нещо се състои в това, че всеки може да го разбере. - Това е едновременно вярно и невярно. Онова, което прави трудно разбирането на предмета - ако е нещо значимо и важно - не е, че преди да си в състояние да го разбереш, трябва да си специално подготвен по непонятни и трудни въпроси, а контрастът между разбирането на предмета и онова, което повечето хора *искат* да видят. Поради това може тъкмо най-близкото да стане най-трудно разбираемо. Онова, което трябва да се преодолее, е трудност, свързана с волята, а не с интелекта.

Съвременният преподавател по философия не избира храна за своя ученик с цел да поласкае вкуса му, а с цел да го промени.

18e

Езикът поставя на всички едни и същи капани: той е огромна мрежа от лесно достъпни погрешни пътища. И така виждаме човек след човек, крачещ по едни и същи пътеки, и предварително знаем къде ще се отклони, къде ще върви право напред, без да забелязва страничните отбивки, и пр. и пр. Следователно онова, което трябва да направя, е да издигна пътни знаци на всички кръстовища, където има неправилни завои, така че да помогна на хората около опасните участъци.

Онова, което един Коперник или Дарвин наистина са постигнали, не е истинна теория, а плодотворна нова гледна точка.

Изповедта трябва да е част от новия живот.

Никога не успявам да изразя повече от половината от онова, което искам да изразя. Всъщност не и толкова, а не повече от една десета. Все пак и това има някаква стойност. Често писането ми не е нищо друго освен пелтечене.

Сред евреите „геният“ е само светецът. Дори най-големият еврейски мислител не е повече от талантлив. (Аз например.)

Според мен има някаква истина в идеята ми, че мисля само репродуктивно. Не смятам дори, че съм *изнамерил* някаква линия на мислене, винаги съм възприемал такава от някой друг. Просто с ентузиазъм незабавно съм се възползвал от нея в работата ми по изясняването. Ето така Болцман, Херц, Шопенхауер, Фреге, Ръсел, Краус, Лоос, Вайнингер, Шпенглер, Срафа са ми въздействали. Можем ли да вземем случая с Брауер и Фройд като пример за еврейска репродуктивност?

Онова, което измислям, са нови *сравнения*.

И по времето, когато моделирах главата за Дробил, стимулът по същество бе творба на Дробил, а моят принос отново бе наистина само изясняване. Онова, което действително смятам за съществено, е осъществяване работата по изясняването със СМЕЛОСТ: иначе тя става просто остроумна игра.

Евреинът трябва да се погрижи в буквалния смисъл „за него нищо да не е от значение“. Но това е особено трудно за него, тъй като в известен смисъл той не притежава нещо, което е лично негово. Много по-трудно е на драго сърце да приемеш нищетата, когато *трябва* да си беден, отколкото когато можеш и да си богат.

Може да се каже (с право или не), че еврейският ум не обладава способността да създаде дори най-малкото цвете или стръкче трева; неговата способност по-скоро е да направи рисунка на цветето или на стръкчето трева, израсло в почвата на чужд ум, и да го постави в едно разбираемо положение на нещата. Когато казваме това, не изтъкваме недостатък и всичко е наред, доколкото онова, което се прави, е ясно. Само когато естеството на еврейската творба се обърка с тази на не-еврейската, възниква опасност, най-вече когато самият автор на еврейската творба изпадне в заблуда, както лесно може да се случи. (Не изглежда ли толкова горд, сякаш самият той е произвел млякото?)

Типично за един еврейски ум е да разбере творбата на някой друг по-добре, отколкото самият той я разбира.

20e

Между другото, когато бях в Норвегия през 1913-14, имах мои собствени мисли или поне сега така ми се струва. Тоест имам впечатлението, че по това време извиках на живот нови движения в мисленето (но може и да греша). Докато сега изглежда просто прилагам старите.

Характерът на Русо съдържа нещо еврейско.

Понякога се казва, че философията на един човек е въпрос на темперамент, и в това има някаква истина. Предпочитането на определени сравнения може да се нарече въпрос на темперамент и подчертава несъгласията много повече, отколкото си мислите.